

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Укладачі: Н.В. Барінова, І.О. Кочарян

ПСИХОЛОГІЯ

Навчально-методичні рекомендації
для студентів зі спеціальності «Механіка»

Харків-2014

УДК 159.9 (075.8)
ББК 88я73
К75
Б24

Рецензенти:

Хомуленко Т. Б. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди;

Крейдун Н. П. – кандидат психологічних наук, доцент, кафедри прикладної психології, декан факультету психології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

*Затверджено до друку рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

Барінова Н.В., Кочарян І.О.

«Психологія»: навчально-методичні рекомендації для студентів зі спеціальності «Механіка»/ Н.В. Барінова, І.О. Кочарян – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014.- 32с.

Рекомендації містять опис модулів курсу, завдання та рекомендації до самостійної роботи, перелік питань для семестрового контролю та опорний конспект лекцій. Навчально-методичні рекомендації розраховані на студентів 4-го курсу механіко-математичного факультету.

УДК 159.9 (075.8)
ББК 88я73
К75
Б24

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2014
Барінова Н.В., Кочарян І.О., 2014

ЗМІСТ

1. Мета і завдання курсу.....	4
2. Структура навчальної дисципліни.....	5
3. Зміст курсу	6
4. Методичні рекомендації	8
5. Рекомендована література.....	10
6. Методи контролю і критерії оцінювання знань.....	12
7. Розподіл балів.....	15
8. Питання до семестрового контролю.....	16
9. Опорний конспект лекцій.....	18

Мета та завдання навчальної дисципліни

Дисципліна «Психологія» призначена для студентів механіко-математичного факультету з **метою** ознайомлення з основними поняттями та теоретичними принципами психології, формування розуміння загальних закономірностей розвитку психіки та становлення особистості.

Курс спрямован на формування у студентів уявлення щодо базових психологічних категорій, принципів та задач психології. Дисципліна допомагає розкрити зміст сучасних теорій психології, сформуванню уявлення про психіку та особистість, встановити зв'язок між загальнотеоретичними положеннями та можливостями їх практичного застосування.

У результаті вивчення даного курсу студент повинен

знати:

- основні поняття, принципи, задачі та можливості психології;
- основні теорії психології;
- особливості становлення особистості;

уміти:

- проводити порівняльний аналіз різних психологічних підходів;
- застосовувати на практиці окремі методи психології.

Структура навчальної дисципліни

Назви модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1 Проблема предмету психології. Психіка та діяльність												
Тема 1. Вступ до психології	6	6				3						
Тема 2. Розвиток психіки і свідомості	4	4				2						
Тема 3. Діяльність	6	6				14						
Разом за модулем 1	16					19						
Модуль 2 Особистість, когнітивна сфера особистості												
Тема 4. Особистість	6	6				19						
Тема 5. Когнітивні процеси	4	4				14						
Тема 6. Спілкування	2	2				1						
Разом за модулем 2	12					34						
Усього годин	28					53						

Зміст курсу

Модуль 1. Проблема предмету психології. Психіка та діяльність

Тема 1. Вступ до психології

Предмет і завдання психології. Методи наукової психології. Еволюція предмета психології. Психологія як наука про душу Психологія як наука про свідомість. Психологія як наука про поведінку. Психологія як наука про психіку і психічні явища. Проблема предмету психології. Напрями наукової психології. Біхевіоризм. Гештальтпсихологія. Психоаналіз З. Фрейда. Когнітивна психологія. Гуманістична психологія.

Тема 2 . Розвиток психіки і свідомості

Визначення психіки. Розвиток психіки у філогенезі. Стадії і рівні розвитку психіки і поведінки тварин. Умови переходу до вищої форми відображення – людської свідомості. Роль праці та спілкування, та мови у виникненні свідомості. Поняття та системна організація вищих психічних функцій.

Тема 3. Діяльність

Категорія діяльності в психології. Принцип єдності свідомості і діяльності.

Структура індивідуальної діяльності людини. Мотив, мета і задача в структурі діяльності Основні види діяльності людини. Класифікація потреб і мотивів. Автоматизовані дії, їхнє виникнення і формування. Інтеріоризація й екстеріоризація дій. Навички та вміння.

Модуль 2. Особистість, когнітивна сфера особистості

Тема 4. Особистість

Основні поняття психології особистості. Людина, індивід, особистість, індивідуальність. Структура особистості. Біологічне і соціальне в структурі особистості. Характеристика спрямованості особистості. Формування особистості. Самосвідомість особистості. Образ «Я». Поняття та структура «Я»-концепції. Самооцінка. Рівень домагань. Індивідуально-психологічні особливості особистості. Здібності і задатки. Темперамент. Характер.

Емоційно-вольова сфера особистості. Поняття про емоції. Функції емоцій. Поняття волі. Роль вольової сфери особистості.

Тема 5. Когнітивні процеси

Загальне уявлення та класифікації відчуттів. Загальне визначення сприйняття. Характеристики сприйняття. Увага як фундаментальна властивість свідомості і діяльності. Визначення пам'яті. Види пам'яті. Мислення і мова. Класифікація мислення. Уява. Види уяви. Репродуктивна і творча уява.

Визначення психіки. Розвиток психіки у філогенезі. Стадії і рівні розвитку психіки і поведінки тварин.

Тема 6. Спілкування

Поняття «спілкування». Функції спілкування. Спілкування як обмін інформацією.

Методичні рекомендації для самостійної роботи

Навчальна програма з дисципліни «Психологія» передбачає самостійну роботу студентів, яка є основним засобом засвоєння навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час. Самостійна робота студента забезпечується навчально-методичним комплексом, передбаченою робочою навчальною програмою дисципліни: підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій. Для самостійної роботи студенту рекомендується відповідна основна та додаткова наукова література.

Самостійна робота передбачає виконання 2 практичних та 1 реферативної роботи, які повинні бути складені у визначений викладачем термін.

Практична робота за темою «Особистість» спрямована на вивчення методів психологічної діагностики особистості. Робота є завданням, яке передбачає тестування 1-го досліджуваного. Для виконання цієї роботи студент повинен використовувати:

- методики дослідження характеру та темпераменту «Айзенка EPQ» та «Оцінка спрямованості особистості»;
- методики комплексної оцінки особистості: «Шкала самооцінки», «Визначення рівня домагань», «Автобіографія».

Студенту необхідно проаналізувати отримані результати діагностики та скласти психологічний портрет особистості.

За темою «Когнітивні процеси» практична робота спрямована на вивчення уваги та пам'яті. Робота є завданням, яке передбачає тестування 1-го досліджуваного. Студенту пропонується використати такі методики:

- методи дослідження уваги: дослідження характеристик вибірковості уваги методом “коректурної проби”, «Дослідження стійкості і концентрації увазі (коректурної проба Бурдона-Анфимова)»;

- методи дослідження пам'яті: «Метод завчання Ебінгауза», «Метод константного числа пред'явлень», «Метод константного числа пред'явлень», «Вимір обсягу короткочасної пам'яті методом відсутнього елемента».

Студенту необхідно проаналізувати отримані результати діагностики уваги та пам'яті та скласти висновок щодо цих процесів у досліджуваного.

Реферативна робота за темою «Категорія діяльності в психології. Принцип єдності свідомості і діяльності» складається в розширеному анотуванні книг (монографій, збірників праць, збірників доповідей і т.п.), а також наукових статей (теоретичних, експериментальних, методичних і т.д.).

Рекомендована література

Базова

1. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь - справочник по психодиагностике. - СПб.: «Питер», 2000.
2. Гиппенрейтер Ю.Б. Введение в общую психологию. Курс лекций. – М.: ЧеРо, 1999.-336 с.
3. Годфруа Ж. Что такое психология. В 2 т. – М.: Мир, 1992.
4. Допіра В.М. Практикум із загальної психології.- К., 2001.
5. Хьел Б., Зиглер Теории личности. – СПб, 2000.
6. Максименко С.Д. Общая психология. М.: «Рефл-бук», К.: «Ваклер» - 2004.- 528с. – Серия «Образовательная библиотека».
7. Немов Р.С. Психология: Кн.1. - М., 1995.
8. Немов Р.С. Психология: Кн.3. – М., 1995.
9. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии // Под ред. А.А. Крылова, С.А. Маничева. – СПб, 2001
10. Практикум по экспериментальной и прикладной психологии. Учебное пособие. / Под ред. А.А. Крылова. - СПб, 2002.
11. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – СПб, 2001
12. Смирнов А.Г. Практикум по общей психологии: Учебное пособие. – М., 2002
13. Соколова Е.Е. Тринадцать диалогов о психологии. Хрестоматия с комментариями по курсу «Введение в психологию». 3-е издание. М.: Смысл, 1997. – 653 с.

Допоміжна

14. Блейхер В.М., Бурлачук Л.Ф. Психологическая диагностика интеллекта и личности. – Киев, 1978.
15. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. М.: Изд-во МГУ, 1972.
16. Лурия А.Р. Маленькая книжка о большой памяти. Ум мнемониста. – М., 1986.

17. Лурия А.Р. Язык и мышление. – М., 1979.
18. Мак-Вильямс Н. Психодинамическая диагностика: понимание структуры личности в клиническом процессе: Пер. с англ. - М., 1998.
19. Маклаков А. Общая психология. – СПб, 2000.
20. Максименко С.Д. Основи генетичної психології: Навч. посібник. – К.; НПЦ Перспектива, 1998. – 220 с.
21. Петренко В.Ф. Психосемантика сознания. - М.: МГУ, 1988. – 207 с.
37. Слободчиков В.И., Исаев Е.И. Основы психологической антропологии. Психология человека: Введение в психологию субъективности. Учебное пособие для вузов. – м.: Школа-Пресс, 1995. – 384 с.
38. Роджерс К. Клиент-центрированная психотерапия / Пер. с англ. Т. Рожковой, Ю. Овчинниковой, - М.: Апрель Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2002. - 512 с. (Серия «Психологическая коллекция»)
39. Смирнов С.Д. Психология образа: Проблема активности психического отражения. – М.: Изд-во МГУ, 1985.
40. Фейдимен Д., Фрейджер Р. Личность: Теории, эксперименты, упражнения. - СПб.: прайм – ЕВРОЗНАК, 2002.
41. Франселла Ф., Баннистер Д. Новый метод исследования личности. М., 1987

Методи контролю

У якості поточного контролю передбачено оцінювання самостійної роботи.

Практичні роботи оцінюються у 10 балів (кожна), які розподіляються на 8 балів за зміст роботи та 2 бала за своєчасність виконання роботи.

Критерії оцінювання практичної роботи

Бали та показник, який оцінюється	Критерії оцінювання
Своєчасність 0-2	Практична робота складена у встановлений викладачем термін. У разі складання роботи після встановленого терміну бали за своєчасність не виставляються.
Зміст роботи 0-8	<ul style="list-style-type: none">- самостійність виконання;- відповідність кількості досліджуваних та використаних методик вимогам практичної роботи;- коректність застосування і обробки психодіагностичних методик;- грамотність і коректність інтерпретації результатів та висновків;- відповідність формальним критеріям (структура, послідовність та логічність, обґрунтованість аргументації та висновків, грамотність, якість оформлення тощо).

Реферативна робота оцінюється у 14 балів, які розподіляються на 10 балів за зміст реферату та 4 бали за своєчасність виконання роботи.

Критерії оцінювання реферативної роботи

Бали та показник, що оцінюється	Критерії оцінювання
Своєчасність 0-4	реферативна робота складена у встановлений викладачем термін (до початку сесії). У разі складання роботи після встановленого терміну бали за своєчасність не виставляються.
Зміст роботи 0-10	<ul style="list-style-type: none">- самостійність, оригінальність;- використання основної літератури та додаткового матеріалу або іншомовних джерел;- відповідність формальним критеріям (структура, володіння сучасним науковим матеріалом. послідовність та логічність, обґрунтованість аргументації та висновків, грамотність, якість оформлення тощо);- вміння застосовувати теоретичні знання для рішення практичних завдань.

У якості підсумкового контролю дисципліни передбачено складання *заліку*. Залік – це форма підсумкового контролю, що полягає в оцінці засвоєння студентом навчального матеріалу на підставі виконання самостійної роботи і виставляється за результатами залікової роботи. Залікова робота є письмовою роботою, яка складається із двох завдань, кожне завдання оцінюється у 20 балів, сумарно 40 балів за роботу. Завдання містять питання теоретичного характеру. Відповідь на це питання повинна складати самостійне осмислення теоретичного матеріалу з відповідної теми. Залікову роботу розподілено на 16 варіантів. Номер варіанту залікової роботи може бути закріплений за студентом шляхом випадкового вибору або за вибором викладача.

Критерії оцінювання модульної роботи

Бали за контрольне питання	Критерії оцінювання
18-20	У відповіді повністю розкрито зміст питання. Матеріал викладено логічно, аргументовано, мова є грамотною, науковий стиль викладення матеріалу, вільне володіння термінологічним апаратом дисципліни. У відповіді продемонстровано високий рівень володіння матеріалом, що було викладено на лекціях, та додатковим матеріалом, що винесено для самостійної роботи.
14-17	Відповідь досить повно розкриває зміст питання або розкриває основні (найважливіші) аспекти у запитанні, студент володіє термінологічним апаратом дисципліни. У викладеному матеріалі студент має помилки із аргументацією відповіді, недостатня логічність та послідовність викладення матеріалу. У відповіді продемонстровано високий рівень володіння матеріалом, що було викладено на лекціях, та середній рівень володіння додатковим матеріалом.
10-13	Відповідь на контрольне питання є неповною, розкриває тільки деякі аспекти навчального матеріалу. Студент припускається помилок у використанні термінології навчальної дисципліни. Рівень володіння матеріалом, що було викладено на лекціях, та додатковим матеріалом є середнім.
5-9	У відповіді допущено суттєві помилки, які свідчать про незнання лекційного матеріалу або обов'язкової літератури; студент слабо володіє термінологією дисципліни.
0-4	Відповідь практично відсутня, студент демонструє незнання лекційного матеріалу або обов'язкової літератури; не володіє термінологією.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота						Підсумковий семестрів контроль (залік)	Сума
Модуль 1			Модуль 2				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	40	100
2	2	14	20	20	2		

За темами 1, 2, 6 бали, які отримують студенти виставляються за умови присутності студента на відповідній лекції.

За темами 3, 4, 5 бали є оцінкою виконаних самостійних робіт. 14 балів за темою 3 розподіляються на 10 балів за зміст реферату (повнота та обсяг викладеної інформації) та 4 за своєчасність виконання роботи.

За темами 4 і 5 20 балів розподіляються по 10 за кожну з 2-х самостійних робіт, де 8 балів за зміст роботи (коректність проведеного завдання, якість обробки та інтерпретації результатів, грамотність зроблених висновків) та 2 бала за своєчасність виконання роботи. Модуль 1 вважається зарахованим за умови складання реферативної роботи, мінімальною кількістю балів, яку повинен набрати студент для зарахування модуля, є 10 балів.

Модуль 2 вважається зарахованим за умови складання самостійних робіт, мінімальною кількістю балів, яку повинен набрати студент для зарахування модуля, є 10 балів.

Студент є допущеним до підсумкового семестрового контролю за умови виконання самостійної роботи (мінімальна кількість балів 20).

Питання для підготовки до семестрового контролю

1. Методи наукової психології.
2. Проблема предмета психології.
3. Етапи становлення вітчизняної психології.
4. Місце психології в серед інших наук.
5. Визначення психіки. Адаптивне значення психіки.
6. Еволюційний підхід до аналізу психіки тварин. Подразливість і чутливість.
7. Стадії і рівні розвитку психіки і поведінки тварин.
8. Поняття про вищі психічні функції. Системна організація вищих психічних функцій.
9. Властивості свідомості.
10. Категорія діяльності в психології. Принцип єдності свідомості і діяльності.
11. Структура індивідуальної діяльності людини. Основні механізми регуляції дій і операцій.
12. Діяльність, активність, поведінка.
13. Класифікація потреб і мотивів.
14. Психоаналітична теорія З.Фрейда.
15. Гуманістичний підход.
16. Поведінковий подхід.
17. Людина, індивід, особистість, індивідуальність.
18. Основні поняття психології особистості. Самооцінка та рівень домагань як елемент структури особистості.
19. Психологія пізнавальних процесів. Загальна характеристика пізнавальної сфери людини.
20. Відчуття як базовий пізнавальний процес. Способи класифікації відчуттів. Основні властивості відчуттів. Загальне визначення сприйняття. Основні властивості образів сприйняття.

21. Увага .Основні властивості уваги. Класифікації і види уваги.
22. Визначення пам'яті. Види, рівні і типи пам'яті.
23. Загальна характеристика уяви. Види уяви. Етапи і механізми переробки представлень в уявлювані образи.
24. Основні характеристики мислення як вищої психічної функції. Класифікації мислення. Основні форми мислення. Періодизація етапів розвитку мислення.
25. Основні аспекти проблеми особистості в психології.
26. Особистість і діяльність.
27. Людина, індивід, особистість, індивідуальність.
28. Загальна характеристика психології емоцій. Види емоційних проявів. Поняття емоції, афекту, настрою, пристрасті, переживання.
29. Поняття волі. Роль вольової сфери особистості.
30. Визначення темпераменту. Підходи до вивчення темпераменту.
31. Визначення характеру. Риси характеру. Типології характерів.
32. Самосвідомість та образ Я. Поняття Я-концепції.

Опорний конспект лекцій з курсу «Психологія»

Вступ до психології.

Психологія як наука.

Термін «психологія» утворений із двох грецьких слів: "psyche" - душа і "logos" - знання, вивчення, осмислення.

Основні поняття:

Душа - поняття, яке вживається для позначення внутрішнього світу людини, її свідомості і самосвідомості. Психіка - складна властивість високоорганізованої живої матерії, яке проявляється у суб'єктивному відображенні навколишнього світу. Дана властивість є результатом активної діяльності людини (і тварини) і необхідно йому для побудови внутрішньої картини світу і управління власною поведінкою.

Психічні властивості - індивідуальні особливості людини, керуючі діями і вчинками. До них відносяться - темперамент, характер, здібності.

Психічні процеси - процеси, що виникли на основі діяльності нервової системи, завдяки яким можлива адаптація до навколишнього світу, сприйняття і переробка інформації, пізнання існуючої дійсності і переживання різних станів.

Основні положення психології

1. Психіка є властивістю мозку, його специфічною функцією. Ця функція носить характер відображення.
2. Психологічне відображення характеризується низкою особливостей:
 - a. Воно дає можливість правильно відбивати навколишню дійсність.
 - b. Відбувається у процесі активної діяльності.
 - c. Поглиблюється і вдосконалюється
 - d. Заломлюється через індивідуальність. Носить випереджаючий характер

3. Основні функції психіки:

- a. Відображення
- b. Регуляція поведінки та діяльності

4. Нервова система функціонує як єдине ціле, але окремі функції приурочені до діяльності певних її областей.

Предметом психології в різних напрямках вважається:

- Душа (Демокрит, Аристотель, Платон)
- Свідомість (Джон Локк, асоціанізм Р.Гартлі, Дж.С. Мілль, А.Бен, Г. Спенсер)
- Поведінка (И.М.Сеченов, І.Павлов, Дж.Уотсон)
- Несвідоме (З. Фрейд, К.Г. Юнг, А. Адлер, К. Хорні)
- Особистий досвід (К.Роджерс, А.Маслоу)

Виникнення і функції психіки.

Теорії походження психіки: Ідеалістична, Дуалістична, Матеріалістична.
Функції психіки: Регуляція поведінки, відображення дійсності, забезпечення цілісності організму. Забезпечення адаптації.

Форми активності:

1. Тропізми (від грец. Tropos - поворот, напрям) - зміна напрямку руху частин рослин під впливом біологічно значущих подразників (світло, хім. В-ва і т.д.)
2. Таксиси (taxis - порядок, розташування) - вроджена здатність до просторової орієнтації живих організмів у бік життєво необхідних елементів окр.среди (позитивні Таксис) або від несприятливих (негативні Таксис)
3. Інстинкти (instinctus - спонукання) генетично запрограмовані поведінкові акти, характерні для даного біологічного виду і які у відповідних умовах (спрямовані на задоволення потреб, засновані на безумовних рефлексах)
4. Рефлекси (reflexus - відбитий) - відповідна реакція живого організму, обумовлена впливом факторів зовнішнього або внутрішнього середовища на аналізатор.
5. Навички - автоматизовані способи виконання дій, сформовані в процесі повторень

Рівні розвитку психіки- Подразливість (здатність змінювати фізіологічне соотояние під впливом подразників)

- Чутливість (ч. орієнтує організм у навколишньому середовищі, виконуючи

сигнальну функцію стосовно до подразнень, які мають пряме біологічне значення)

- Поведінка вищих тварин (зовні обумовлене поведінка)- Свідомість людини Основний механізм розвитку психіки - єдність і взаємозв'язок будови і функції: не тільки будова визначає функцію, а й функція - будова. Рушійна сила розвитку - боротьби внутрішніх протиріч (між старим і новим і т.д.)

Стадії розвитку психіки:

1. Стадія елементарної чутливості, тварина реагує тільки на окремі властивості предметів зовнішнього світу
2. Стадія предметного сприйняття, коли діяльність організму визначається впливом вже не окремих властивостей предметів, а речами в цілому (відображення у вигляді цілісних образів)
3. Стадія інтелекту (І. як здатність вирішувати задачу) - здатність будувати власну діяльність і «винаходити способи» для вирішення складних завдань, що вимагають підготовки

Виникнення свідомості людини - якісно новий етап розвитку психіки

Теорії особистості.

У психології стосовно людини широко застосовуються такі поняття:

Індивід - носій біологічних ознак.

Особистість - онтогенетическое придбання людини, результат складного процесу його соціального розвитку, що відбувається у взаємозв'язку з розвитком суспільства.

Індивідуальність - особистість у її своєрідності

Погляди на природу індивідуальності.

Біологізатори - вважають, що провідна роль належить біологічним процесам дозрівання організму, що основні психічні властивості закладені в самій природі людини, що і визначає його долю. С. Холл вважав головним законом розвитку «закон рекапітуляції», за яким індивідуальний розвиток повторює стадії розвитку людського суспільства;

Е. Кречмер, в «конституційної психології», розробив типологію особистості на основі типу статури;

3. Фрейд вважає, що це поведінка особистості обумовлене несвідомими потягами та інстинктами.

Соціогенетическіє теорії намагаються пояснити особливості особистості виходячи зі структури суспільства, особливостей соціалізації.

За теорії навчання (Е. Торндайк, Б. Скіннер), життя особистості, її відносини, - результат підкріпленого навчання, засвоєння суми знань і навичок.

По теорії ролей (Ерік Берн), суспільство пропонує людині, залежно від його статусу і місця, набір ролей, що накладає відбиток на його особистість.

Курт Левін запропонував теорію поля, відповідно до якої поведінка індивіда управляється психологічними силами (прагнення, наміри ...), мають силу і точку прикладання в поле «життєвого простору»

Психогенетичний підхід на перший план висуває розвиток психічних процесів:Обьяснение особистості через внераціональніє компоненти психіки (емоції) - психодинаміческіє концепції

(Е. Еріксон)

Концепції, що віддають головне місце розвитку пізнавальних сторін інтелекту (Жан Піаже, Дж. Келлі) - когнітивістская.

Концепції, в центрі уваги яких стоїть розвиток особистості - персонолагіческіє (Е. Шпрангер, К. Бюлер, А. Маслоу). Сучасна психологія вважає, що особистість біосоціальний. Біологічні передумови (тип Н.С., статеві особливості) - впливають, але не зумовлюють особистість. Соціальна середу передає від покоління до покоління досвід, знання, формує відносини.

Формування і розвиток особистості.

1. Розвиток особистості як наукове поняття

2. Сили розвитку особистості 3. Кризи розвитку особистості

4. Теорія особистості 3. Фрейда

1. Розвиток особистості - процес формування Л. як соціальної якості індивіда в результаті його соціалізації і виховання. Володіючи природними анатомо-

фізіологічними передумовами до становлення Л., в процесі соціалізації дитина вступає у взаємодію з навколишнім світом, опановуючи досягненнями людства. Створювані в ході цього процесу здібності і функції відтворюють у Л. історично сформувалися людські якості.

2. Рушійною силою розвитку Л. служить внутрішнє протиріччя між зростаючими потребами і реальними можливостями їх задоволення.

3. Криза розвитку особистості - переживання невідповідності між життєвими цінностями, ідеалами, власним «Я» і дійсністю.

a. Кризи Р.Л. відповідають основним періодам розвитку особистості.

b. Можуть стати стимулом розвитку особистості

4. Стадії розвитку особистості за Е. Еріксону

a. Раннє дитинство (0-1)

Криза довіри-недовіри. Пізніше дитинство (1-3)

Автономія на противагу сором

c. Раннє дитинство (3-5)

Ініціативність на противагу почуттю провини

d. Середнє дитинство (5-11)

Особистісне самовизначення на противагу сірості і конформізму

e. Підлітковий вік і юність (11-20)

Інтимність і товариськість на противагу ізольованості

f. Рання дорослість (20-45)

Турбота про виховання нового покоління / занурення в себе (35-55)

g. Середня дорослість (40-60)

Творчість / застій, егоїзмі.

Пізня дорослість (від 60)

Задоволеність прожитим життям / безглуздість існування, відчай.

Псіхічні процеси. Відчуття і сприйняття.

1. Відчуття - чуттєве відображення об'єктивної реальності, відображення окремих властивостей предметів.

Фізіологічна основа - діяльність аналізаторів (рецептор-провідні шляхи-коркові відділи аналізатора).

Види відчуттів:

Екстероцептивні:	дистантних	зір
		слух
		нюх
		феромоніальний апарат
	контактні	смак
		температ,чувствіт-ть
осязание		
Интероцептивні	органічні	біль
Проприоцептивні	просторові	рівноваги, руху

Властивості відчуттів:

Якість, Інтенсивність, тривалість,

Просторова локалізація

Послідовні образи: позитивний, негативний

Абсолютний поріг подразника: мінімальна величина, при якій виникає відчуття. Верхній і нижній пороги визначають зону доступну сприйняттю.

Фехнер Густав Теодор (1801-1887) аналізував процес створення психічного образу:

Роздратування --- Збудження --- Відчуття --- Судження

(Фізика) (фізіологія) (психологія) (логіка)

Вивчав сприйняття методом мінімальних змін.

Види аналізаторів:

зоровий, слуховий, нюховий, тактильні, смаковий, феромоніальний.

2. Сприйняття.

Цілісне відображення властивостей предметів і явищ.

Властивості сприйняття:

Предметність, Цілісність, Структурність, Константність, Осмисленість, Активність.

Ілюзії сприйняття: помилкове сприйняття обумовлене установками, очікуваннями, освітленістю, положенням в просторі і т.д.

Предмет і фон в сприйнятті. Взаємовідносини цілого і частини в сприйнятті.

3. Представення.

Психічний процес відображення предметів чи явищ, які в даний момент не сприймаються, але відтворюються на основі попереднього досвіду. П. - це чуттєво-наочні образи дійсності.

Характеристики вистави: наочність, фрагментарність, нестійкість.

Емоції і почуття

Емоції по впливу на діяльність людини поділяються на:

♣ **Стеничні емоції**, які допомагають людині в його діяльності, збільшуючи його енергію і сили, надають сміливість у здійсненні вчинків і висловлювань.

Людина в такому стані здатний на багато звершення.

♣ **Астеничні емоції** характеризуються пасивністю, скутістю.

Емоційні стани залежать від характеру психічної діяльності, одночасно і чинячи на неї свій вплив. При гарному настрої активізується пізнавальна і волева діяльність людини.

З общебиологических позицій емоції - **це форма відображення живим організмом об'єктивної реальності у вигляді її суб'єктивного переживання.**

Різноманітні подразники, діючи на організм, викликають не тільки машинообразное відповідні реакції у вигляді рухів або вегетативних реакцій (почастішання або зменшення частоти серцевих скорочень, зміна частоти і глибини дихання тощо), а й супутні суб'єктивні переживання, іменовані емоціями: **радість, гнів, біль, страх, задоволення.**

Найбільш об'єктивним показником пережитої емоції залишається **поведінка**, але не у вигляді емоційно-виразних реакцій типу міміки, положення вовни або пір'я, звуків і т.п., а у вигляді реакції наближення-видалення. В основі даного критерію - принцип максимізації-мінімізації організмами дії подразників залежно від їх біологічної значущості. Так, якщо індивід прагне повторити, продовжити дію подразника, то це означає, що подразник викликає позитивні емоції. Якщо ж індивід прагне припинити дію подразника або позбавитися від нього, то це свідчить про переживання негативних емоцій.

Інтелект, види і чинники розвитку.

Інтелект (від латинського *intellectus* - розуміння, пізнання) - сукупність всіх пізнавальних здібностей індивіда: відчуття, сприйняття, пам'яті, уявлення, мислення, уяви, тобто загальна здатність до пізнання і вирішення проблем, визначальна успішність будь-якої діяльності і лежача в основі інших здібностей.

Під інтелектом (англійською *intellect*) розуміється здатність до здійснення процесу пізнання і до ефективного вирішення проблем, зокрема при оволодінні новим колом життєвих завдань. Дана здатність у людини зазвичай реалізується за допомогою інших його здібностей: здатність пізнавати, навчатися, мислити логічно, систематизувати інформацію шляхом її аналізу, визначати її застосовність (класифікувати), знаходити в ній зв'язки, закономірності й відмінності, асоціювати її з подібною і т. д. Завдання з вимірювання людського інтелекту була продиктована наростаючими запитами фахівців практиків: вчителів, вихователів, керівників, які розглядають інтелект як характеристику з боку можливостей суб'єкта, вміння розпорядитися власною активністю.

Коефіцієнт інтелекту або IQ (англійське IQ - *intelligence quotient*) - кількісна оцінка рівня інтелекту людини щодо середньостатистичної людини такого ж віку, яка визначається за допомогою спеціальних тестів. Коефіцієнт інтелекту є спробою оцінки фактора загального інтелекту (*g*).

Тести IQ визначають розумові здібності людини, а не рівень знань або ерудованість. IQ-тести спеціально розроблені для отримання нормального розподілу результатів з середнім значенням IQ у людини, рівним 100 (ста).

Вчений Векслер створив в 1939 році першу шкалу інтелекту для дорослих. Він вважав, що "інтелект - це глобальна здатність розумно діяти, раціонально мислити і добре справлятися з життєвими обставинами", тобто, коротше кажучи, "успішно міряться силами з навколишнім світом".

Тестування інтелекту дозволяє виявити кмітливість людини, знання ним деякої суми інтелектуальних навичок. Ученої М.А. Холодної був зроблений аналіз різних **типів інтелектуальної обдарованості**, що дозволило їй виділити шість типів людей, які оцінюються різними авторами як інтелектуально обдаровані:

- "**кмітливі**" - ті, хто мають високі значення при тестуванні загального інтелекту (IQ більше 135-140 балів);
- "**блискучі учні**" - особи з високими показниками академічної успішності;
- "**креативи**" - особи з високим рівнем розвитку творчих інтелектуальних здібностей;
- "**компетентні**" - особи з високою успішністю у виконанні тих чи інших реальних видів діяльності; мають великий досвід роботи;
- "**талановиті**" - особи з екстраординарними інтелектуальними досягненнями;
- "**мудрі**" - особи з екстраординарними здібностями до оцінки і прогнозам подій повсякденного життя людей.

IQ-тести поділені на частини: вербальні завдання (загальна інформація, словниковий запас, серії цифр для запам'ятовування, арифметичні завдання, завдання на знаходження відмінностей і т.д.) і активні завдання (знаходження частин малюнка, розташування картонних фігурок в правильному порядку, рішення головоломок і т.д.).

Здібності - це індивідуально-психологічні особливості особистості, що є умовами успішного здійснення даної діяльності і виявляють відмінності в динаміці оволодіння необхідними для неї знаннями, вміннями та навичками.

Геніальність - це позначення як здатності людини до творчості, так і для оцінки результатів його діяльності, припускаючи вроджену здатність до продуктивної діяльності в тій чи іншій галузі.

Геній - це природна інтелектуальна сила надзвичайно високого типу, виняткова здатність до творчості, вимагає уяви, оригінального мислення, винаходу чи відкриття.

Обдарованість - це системне, що розвивається протягом життя якість психіки, яка визначає можливість досягнення людиною більш високих (незвичайних, неабияких) результатів в одному чи кількох видах діяльності порівняно з іншими людьми

Креативність (від латинського creatio - творення, створення) - це творча, творча, новаторська діяльність. Багато хто з нас цінують і можуть дізнаватися креативність при зустрічі з нею, але все-таки це поняття до цих пір важко визначити і виміряти.

Основні параметри креативності по Дж. Гілфорда:

- оригінальність - здатність продукувати віддалені асоціації, незвичайні відповіді;
- семантична гнучкість - здатність виділяти функцію об'єкта і запропонувати його нове використання;
- образна адаптивна гнучкість - здатність змінити форму стимулу таким чином, щоб побачити в ньому нові ознаки і можливості для використання;
- семантична спонтанна гнучкість - здатність продукувати різноманітні ідеї в нерегламентованій ситуації.

Розум - це пізнавальні та аналітичні здібності людини. Дане поняття часто ототожнюють з розумом, інтелектом чи розумом. Розум - це здатність людини комбінувати наявні знання і створювати нові знання.

Різні люди часто демонструють характерні для них **стилі мислення**, які є досить стабільною характеристикою їхнього мислення в цілому.

Синтетичний стиль мислення (синтетик) - людина весь час прагне створювати щось нове, оригінальне, може комбінувати і прагнути об'єднати несхожі, а іноді й протилежні дані та ідеї. Схильний до теоретизування і до уявним експериментам. Часто ставить собі питання: "Що буде, якщо ...?". Такі люди прагнуть до створення по можливості більш широкої, узагальненої концепції, що дозволяє зняти протиріччя різних підходів, примирити протилежні позиції. Схильні помічати протиріччя в чужих міркуваннях. Бачать світ постійно мінливих і люблять зміни, часто заради самих змін, заради різноманітності.

Ідеалістичний стиль мислення (ідеаліст) - проявляється як схильність до інтуїтивним, глобальним оцінками без здійснення детального аналізу проблем. Особливість таких людей - підвищений інтерес до цілей, сенсів, людським цінностям, моральним проблемам. Вони прагнуть згладжувати протиріччя, акцентуючи увагу на схожості різних позицій. Легко сприймають нові ідеї. Часто задають питання самі собі й іншим: "Куди ми йдемо і чому?".

Прагматичний стиль мислення (прагматик) - людина спирається у прийнятті рішень на свій безпосередній особистий досвід. Він використовує ті матеріали та інформацію, які легко доступні, прагнучи якнайшвидше отримати результат. Ці люди живуть за принципом: "Краще мати синицю в руках, ніж журавля в небі". Девіз прагматика - "Що-небудь та спрацює", "Годиться все, що дозволяє отримати результат якомога швидше". Поведінка прагматиків може здаватися поверхневим, безладним. Прагматики добре відчують кон'юнктуру, попит і пропозиція. Вони успішно визначають тактику поведінки, використовуючи на свою користь обставини, що склалися, проявляючи гнучкість і адаптивність. Схильні дуже велике значення надавати матеріальних благ і їх досягненню.

Аналітичний стиль мислення (аналітик) - людина схильна систематично і всебічно розглядати питання. Він схильний до логічного і методичної, з

акцентом на деталі манерою вирішення проблем. Перш, ніж прийняти рішення розробляють детальний план і намагаються зібрати якомога більше інформації, об'єктивних фактів. Схильні сприймати світ логічним, раціональним, передбачуваним, впорядкованим. Схильні шукати формулу, метод або систему, що дозволяє логічно пояснити різні явища.

Раціоналістичний стиль мислення (реаліст) - людина орієнтований тільки на визнання фактів. Для нього реальним є тільки те, що можна безпосередньо відчувати, особисто побачити чи почути, доторкнутися і т.п. Реалістичне мислення характеризується конкретністю і установкою на виправлення, корекцію ситуацій для досягнення певного результату. Проблема для реалістів виникає щоразу, коли вони бачать, що щось є неправильним. Вони починають відчувати дискомфорт і прагнуть все виправити.

Логіка вивчає пізнавальну діяльність людини. Об це говорить сам термін "**логіка**", що від грецького слова "логос", що означає слово, поняття, міркування, розум. Логіка є наукою про закони мислення, зайнятого пошуком істини. Її називають також наукою про вивідному знанні, наукою про докази. **Логіка** досліджує зчеплення думок між собою, їх необхідні зв'язки: обов'язковість, непорушність прямування висновків з яких суджень або, навпаки, несумісність тих чи інших висловлювань. Логіку можна навіть називати наукою про форми думки.